סימן ב

גיור קטנים שנולדו מתרומת ביצית של נכריה

פרק א: גיור קטנים שלא הובאו לבית הדין על ידי הוריהם

פרק ב: הודעת הגיור לקטנים לכשיגדלו - חובה או רשות ואימתי

בשנים האחרונות, מידי שנה, נולדים במדינת ישראל ובתפוצות אלפי ילדים לנשים יהודיות שילדו מתרומת ביצית של נכריה.

כפי שנתבאר **בשיעור הקודם [סימן א]**, ילדים אלו צריכים לעבור גיור מחמת **הספק** מי היא האם - היולדת היהודיה או בעלת הביצית הנכריה.

ואף שאמנם גיור זה הוא רק מספק, שהרי יתכן שהילד הוא יהודי לכל דבר, עם זאת מאחר ומחמת הספק עליו לעבור גיור, לכאורה אין הבדל בין תהליך גיור של גוי לבין תהליך גיור של ספק גוי. וכפי שכתב ידידי, רבי שמואל אליעזר שטרן, רב מערב בני ברק ואב"ד שערי הוראה, במכתבו אלי (**ראה להלן סימן ג אות יב**): "בנדון הגירות לחומרא שיש להצריך לוולד שנולד מביצית של נכריה, אני הקטן על משמרתי אעמודה, **כיון דאיכא חמישים אחוז שמצריך גירות**, על אותן החמישים אחוז **צריך מאה אחוז גירות**".

אלפי ילדים אלו שנדרש לגיירם מחמת הספק, מעלים לדיון את סוגיית "גר קטן" במסכת כתובות (יא, ב), והמסתעף ממנה לסוגיית גיור קטנים **מאומצים** וקטנים שנולדו מתרומת ביצית של **נכריה**, הלכה למעשה.

א. האם גיור קטנים אפשרי רק כאשר הוריהם מביאים אותם להתגייר, או שגם **בית הדין** יכולים לגיירם ללא האב או האם - כפי שקורה בגיור קטנים מאומצים שהוריהם הטבעיים לא מביאים אותם לבית הדין, אלא "הוריהם המאמצים". וכשם שקורה בתרומת ביצית מנכריה, שהצורך בגיור נובע מהחשש שבעלת הביצית הנכריה היא האם, וממילא להלכה גם אין כאן אב, שהרי "ישראל הבא על נכרית, הבן מתייחס אחריה ולא אחריו" - ונמצא שאין הורים יהודים המביאים את בנם לבית הדין להתגייר.

ב. בסוגיא בכתובות (שם) אמר רב יוסף: "הגדילו יכולין למחות". כלומר, כאשר הגר הקטן מגיע לגיל שנהיה גדול על פי ההלכה, הוא יכול "למחות", דהיינו לבטל את הגירות שלו. ומעתה יש לברר כיצד צריכים לנהוג הורים שילדם נולד מתרומת ביצית של נכריה, והוא בדרך כלל אינו יודע מכך, וגם הם כמובן לא מעוניינים לגלות לו על כך [ובוודאי לא לגלות לו בהגיעו לגיל שלוש עשרה]. והשאלה הלכה למעשה היא - האם **חובה** להודיע לקטן שגוייר על זכותו למחות ולבטל את הגירות, ואם כן מתי.

על אף דברינו שהליך הגיור של ספק יהודי הוא כדין גיור ודאי, עם זאת להלן נראה שיתכן ובהקשר לשאלות בהם נעסוק, יש הבדל בין גיור שהוא בתורת **ודאי** לגיור שהוא רק מחמת **הספק**.

קבלת תורה ומצוות - תנאי בגיור

א. במסכת כריתות (ט, א) מבואר סדר הגיור: "רבי אומר, ככם - כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם [זריקת דם על המזבח], אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה

וטבילה והרצאת דמים" והקשו בגמרא: "אלא מעתה, האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים. אמר רב אחא בר יעקב, וכי יגור אתכם גר, אשר בתוככם [אף על גב דליכא מקדש, רש"י]". וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות איסורי ביאה פי"ג הלכה א-ה) "בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבן. מילה היתה במצרים, שנאמר וכל ערל לא יאכל בו, מל אותם משה רבינו, שכולם ביטלו ברית מילה במצרים, חוץ משבט לוי. ועל זה נאמר ובריתך ינצורו. וטבילה היתה במדבר קודם מתן תורה, שנאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם. וקרבן, שנאמר וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות, על ידי כל ישראל הקריבום". ומסיים הרמב"ם: "ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן".

הגמרא ביבמות (מז, א) מוסיפה **תנאי המקדים** לתהליך של הגירות, והוא **קבלת עול תורה ומצוות**: "תנו רבנן, גר שבא להתגייר בזמן הזה, אומרים לו, מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים, דחופים, סחופים ומטורפין, ויסורין באין עליהם. אם אומר יודע אני ואיני כדאי, מקבלים אותו מיד. **ומודיעים אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות**, ומודיעים אותו עוון לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ומודיעים אותו עונשן של מצוות, אומרים לו, הוי יודע, שעד שלא באת למידה זו, אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה ענוש סקילה. ועכשיו, אכלת חלב ענוש כרת, חללת שבת ענוש סקילה. וכשם שמודיעים אותו עונשן של מצות, כך מודיעים אותו מתן שכרן, ואין מרבים עליו ואין מדקדקים עליו. **קיבל, מלים** אותו מיד. נתרפא, **מטבילים** אותו מיד, ושני תלמידי חכמים עומדים על גביו, **ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות.** טבל ועלה, הרי הוא כישראל לכל דבריו". מבואר איפוא, שרק לאחר קבלת עול מצוות מתחיל התהליך של הגיור - בברית מילה וטבילה.

וכך פסק הרמב"ם (שם הלכה ד) להלכה: "וכן לדורות כשירצה העכו"ם להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ו**יקבל עליו עול תורה" -** שזהו התנאי היסודי לגרות "צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן". ועוד הוסיף (שם פרק יד הלכה א-ה) "כיצד מקבלים גירי הצדק... ומודיעים אותו עיקרי הדת... ומודיעים אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות... ומודיעים אותו עונשן של מצוות... **ואם קיבל** אין משהים אותו אלא מלין אותו מיד".

נמצינו למדים שכדי להתגייר, יש לנכרי **לקבל על עצמו עול תורה ומצוות**, ורק לאחר מכן ממשיך תהליך הגיור, והמתגייר חייב בברית מילה ובטבילה, ובזמן שבית המקדש היה קיים אף היה חייב בהרצאת קרבן. הלכה זו נפסקה גם בשולחן ערוך בהלכות גרות (יו"ד סי' רסח סע' ב).

גיור קטן - מדאורייתא או מדרבנן

ב. דינו של גר קטן הבא להתגייר, נמצא בסוגיא בכתובות (יא, א) "אמר רב הונא, גר קטן מטבילים אותו על **דעת בית דין**". ומבואר שהחידוש הוא "דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו". עבור הנכרי **הקטן** זו זכות להתגייר משום שעדיין לא טעם טעם איסור [מה שאין כן גדול שכבר התרגל לחיים נטולי עול], ולכן בית הדין יכולים "לזכות" עבורו בגירות, ואף שאין בו דעת, מדין "זכין לאדם שלא בפניו". דין זה נפסק להלכה בדברי הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פי"ג ה"ז) ובשו"ע בהלכות גרות (יו"ד סי' רסח סע' ז).

על דברי הגמרא שמטבילים את הקטן על דעת בית דין מדין "זכין לאדם שלא בפניו", הקשו תוספות בכתובות (שם, ד"ה מטבילין אותו) הרי אין זכיה לקטן וכמו כן אין זכיה לגוי, ואם כן כיצד בית הדין יכולים לזכות לקטן את הגירות: "ותימה דהא זכיה הוי מטעם שליחות, דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח, כדמוכח בפ"ק דב"מ (יב, א) גבי חצר משום יד איתרבאי ולא גרע משליחות. ואם כן היאך זכין לקטן, והלא אין שליחות לקטן, כדאמרינן באיזהו נשך (שם עא, ב). ועוד, דאכתי עובד כוכבים הוא, ועובד כוכבים דלא אתי לכלל שליחות אפילו זכייה מדרבנן לית ליה". ותירצו תוספות: "ונראה לר"י דהכא נמי

דזכין לו **מדרבנן,** כדאמרינן התם דקטן אית ליה זכייה מדרבנן. ואף על גב דאכתי עובד כוכבים הוא, הא אתי לכלל שליחות. אי נמי, כיון דבהך זכייה נעשה ישראל הוה ליה כישראל גמור לעניין זכייה". שיטת התוספות בכתובות, שגירות קטן חלה **מדרבנן** בלבד, ואין זו גירות מהתורה.

התוספות הקשו מיד, היות ומהתורה אין גיורו של הקטן חל, כיצד מותר לגר מדרבנן להינשא לבת ישראל: "ואם תאמר, היכי הוי גר מדרבנן ושרינן ליה בבת ישראל וקידושיו קידושין, הא מן התורה עובד כוכבים הוא". ותירצו: "ויש לומר דקסבר כמאן דאמר (יבמות פט, ב) דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה". לחכמים יש כח "לעקור דבר מן התורה", ובכלל זה, לקבוע שגרות הקטן חלה, ומותר לו להינשא לבת ישראל.

תוספות במסכת סנהדרין (סח, ב ד"ה קטן) לא הסכימו עם תירוץ התוספות במסכת כתובות שגרות קטן חלה מדרבנן, כי לדעתם "לא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה. חדא, דהני מילי בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא. ועוד, מדפריך מאי קמ"ל תנינא זכין לאדם שלא בפניו". ולכן נקטו התוספות בסנהדרין שגרות קטן היא **מדאורייתא**, ועל קושיית התוספות בכתובות, היאך זוכה הקטן בגירותו והרי אין זכיה לקטן ולגוי, תירצו: "ונראה דזכייה דגירות לא דמי לשאר זכויות, דמה שבית דין מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה". בית הדין המגייר קטן לא זוכה עבורו בגרות מדין "זכין" במשמעותו הרגילה בגדרי הקניינים, אלא הנכרי הקטן "זוכה לעצמו את הגרות ונכנס תחת כנפי השכינה". ומה שנקטו בגמרא בלשון "זכין", זה רק משום שבית הדין יודעים שזו טובה עבור הקטן להיות יהודי, לפיכך הם מוכנים לגיירו: "והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה, היינו משום דאם היתה חובתו, לא היה לבית דין להתמצע [דהיינו] להכניס גופו בדבר שיש לו חובה".

הריטב"א בכתובות (יא, א ד"ה מאי) הסיק כשיטת התוספות בסנהדרין: "ויש שפירשו שאין גירות זה אלא **מדבריהם** ואין סומכין עליו לדונו כישראל אלא לענין יין נסך ולכל דבר שהוא מדברי סופרים, אבל לענין שחיטה ושאר דברים של תורה אין סומכין עליהם, ואם קידש בת ישראל ובא אחר וקידשה צריכה ממנו גט. ומכל מקום אין שיטה זו נכונה, דאם כן הו"ל לתלמודא לפרושי ולא למנקט סתמא, והיכי פרכינן מאי קמשמע לן, דהא ודאי טובא קמשמע לן דאע"ג דמדאורייתא לא הוי גר דהוי גר מדרבנן. אלא **ודאי דהוי גר מדאורייתא**, וסומכים עליו לכל דבר כיון דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו מן התורה".

קבלת המצוות בגיור קטנים

ג. התוספות בסנהדרין הוסיפו שקבלת המצוות הנצרכת לחלות הגירות של הקטן היא בהגיעו לגיל י"ג כשאינו מוחה בגירותו: "ואף על גב דאמרינן בכתובות (יא, א) הגדילו יכולים למחות, הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולים למחות, דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסרים אלא קבלת מצות, **ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה**". ומשמע כי אי המחאה של הקטן לכשיגדל היא היא "קבלת המצוות" הנצרכת לחלות הגירות של הקטן.

אולם לדעת הריטב"א בכתובות (שם) בגירות קטן שאין בו דעת, "קבלת מצוות" לא מעכבת: "והאי דמטבילים אותו אף על גב דגר בעלמא בעינן שיודיעוהו קלות וחמורות, ההיא למצוה ולא לעכב, **והכא דלאו בר הודעה הוא אינו מעכב**". וכן כתב גם השיטה מקובצת (שם) בשם שיטה ישנה: "ואף על גב דצריך קבלה, הני מילי היכא דאפשר, **אבל בקטן לא אפשר**". ונראה ש"קבלת מצוות" מעכבת רק בגירות של גדול שיש בו דעת ובחירה לקבל או לא לקבל עול תורה ומצוות, מה שאין כן בגירות של קטן "דלאו בר הודעה הוא", ש"לא אפשר" לתת לו לבחור לקבל עול תורה ומצוות, כי אין בו דעת, ולכן "קבלת המצוות" לא מעכבת בחלות גירותו.

...

הקטן מתגייר - עם הוריו או בלעדיהם

ד. על דברי רב הונא "גר קטן", פירש רש"י: "גר קטן, אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר", ויש להבין מה כוונת רש"י בדבריו.

בפשטות נראה היה לומר, שאם הקטן יבוא להתגייר ללא אחד מהוריו, בית הדין לא מגיירים אותו. אולם הרשב"א (שם) כתב שאין זו כוונת רש"י, אלא שאם היה בא מדעתו להתגייר, בית דין יגיירוהו: "פרש"י שהביאתו אמו, ולאו למימרא דבלאו הכי לא מטבילינן ליה, אלא לומר **דאין בית דין חוזרים למול ולטבול את העכו"ם הקטנים מעצמם**". כלומר, בית דין מעצמם לא "מחזרין" אחר הקטנים להטבילן לשם גרות, אבל כאשר הקטן מגיע לבדו לבית דין, בית דין יגיירוהו.

ואילו הריטב"א (שם) כתב: "פרש"י שהביאו אותו אביו ואמו לבית דין לגיירו אף על פי שלא נתגיירו הם, ואף על פי שהוא אין בו דעת כלל, מטבילים אותו על דעת בית דין, **וכל שכן כשיש לו דעת והוא בא מעצמו להתגייר**. ולאפוקי כל שאין בו דעת ואין אביו ואמו מביאים לבית דין, שאין מטבילים אותו". ומשמע שאם יש לקטן דעת ובא מעצמו להתגייר, בית דין מגיירים אותו. אך אם "אינו בן דעת כלל", לא מגיירים אותו.

אכן המרדכי (יבמות סימן מ) כתב שדווקא אם הקטן בא מעצמו ואמר "גיירוני" חלה הגרות, אבל בית הדין אינם יכולים לגיירו בעל כרחו: "מצאתי כתוב בשם רבי אבי"ה דאיירי כגון שאמר גיירוני, וקא משמע לן אף על גב דאין לו דעת, שומעים לו דזכות הוא לו. **אבל אם אין רוצה אינו גר".** כלומר, קטן [בגיל שמבין מה שאומרים לו] אף שאין לו דעת בגדרי ההלכה, עם זאת כאשר הוא בא לבית הדין ואומר שהוא מעוניין להתגייר, בית הדין מגיירים אותו. אבל אם הקטן לא מעוניין להתגייר, בית הדין לא יגיירוהו בעל כרחו.

מחלוקת זו הובאה בדרכי משה (יו"ד סי' רסח ס"ק ד) שכתב: "ובמרדכי (יבמות סימן מ) דאם גיירו הבית דין מעצמן לא הוי גר. ובר"ן בכתובות (דף ד, א בדפי הרי"ף ד"ה ולענין) דאין חילוק בין בא להתגייר או שבית דין גיירו מעצמם". הר"ן כתב: "ולא שיהו בית דין מצווין לחזר ולמול את הגוים מעצמם, אלא שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו או שעשו כן בית דין מעצמן מהני". בדברי הר"ן מבואר שגם אם הקטן לא בא מעצמו להתגייר, יש כח לבית הדין לגיירו, אלא שבית הדין לא מחפשים לעשות זאת.

לסיכום: בית הדין לא "מחזרים" אחרי קטנים להטבילם לגירות, וכשאביו או אמו הביאוהו להתגייר, אזי בית הדין מגיירים אותו. ונחלקו הראשונים האם יש כח לבית הדין לגייר קטן כאשר אינו בא לבית הדין לגיור על ידי אחד מהוריו.

לדעת רש"י לפי הבנת הרשב"א - בית הדין יכולים להטביל קטנים אך אין "מחזרין אחר הקטנים להטבילן". ואילו לפי הבנת הריטב"א, רש"י סבר שבית הדין מגיירים רק אם אחד מההורים מביא את הקטן להתגייר, או שהוא בא מעצמו לבית הדין ואומר גיירוני.

לדעת המרדכי - בית הדין יכולים לגייר את הקטן רק אם הוריו מביאים אותו להתגייר, או שהוא בא מעצמו, אך אם אינו מעוניין והוריו אינם מביאים אותו, אין אפשרות לגייר קטן בעל כרחו.

לדעת הר"ן - לבית הדין יש אפשרות לגייר קטן אם הם רוצים בכך.

ממחלוקת זו לכאורה נראה נפקא מינה בנדון קטנים נכרים "מאומצים" המובאים לגיור על ידי הוריהם ה"מאמצים", כפי שיבואר לקמן.

גירות קטנים מאומצים

ה. בשלחן ערוך (יו"ד סי' רסח סע' ז) נפסק: "עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו. ואם אין לו אב, ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו". וכתב הש"ך (ס"ק טז) "ובא להתגייר, משמע **מדעתו**, וקא משמע לן דאף על גב דאין לו דעת שומעים לו, דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו. **אבל אם אינו רוצה אינו גר**, אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם". ולפי זה יש לעיין כיצד בני זוג המאמצים נכרי קטן רשאים לגיירו - הרי הם אינם ההורים הביולוגיים של הקטן, ובדרך כלל מדובר בתינוק קטן שאינו בר דעת להתגייר מעצמו.

לאורך השנים דנו הפוסקים בשאלה דומה, במענה ליהודים שנשאו נשים נכריות וביקשו לגייר את ילדיהם כדי שיהיו יהודים [לעיתים, בהסכמת האם הנכריה]. גם בנדון זה, היות והאם נכריה והאב הוא מזרע ישראל, הבן מתייחס אחריה ולא אחריו כלל - נמצא שאין כאן "אביו ואמו" יהודים המביאים את בנם לבית הדין להתגייר, והשאלה היא, האם וכיצד ניתן לגיירם.

על מדוכה זו, ישבו בבית הדין הגדול בירושלים, רבי יעקב עדס, רבי יוסף שלום אלישיב ורבי בצלאל ז'ולטי (פסקי דין רבניים, תשט"ו, 952; דברים אלו הובאו גם בקובץ תשובות הגרי"ש אלישיב, ח"ב סימן נו) וכתבו: "מתעוררת השאלה ביהודי שנולד לו בן מן הנכרית, שלפי הדין אין הוא נחשב לאביו, כאמור ביבמות (כג, א) ואין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה, אם האב הזה יכול לגייר את הילד, או לא. שאפשר לומר מכיון ש**באופן טבעי הוא אביו,** אם כן אם נגייר אותו הרי זו זכות לילד משום **דניחא להו במאי דעביד אבוהון.** או שמא נאמר, מכיון **שבמובן המשפטי** אין לו קשרי אבהות עם הילד הזה, ואין בין המוליד והנולד חובות וזכויות אחד נגד השני**, והרי הוא כאיש זר לו, לא נאמר לגביה הכלל של ניחא להו במאי דעביד אבוהון**, והרי זה כאילו אדם זר גייר אותו, ולא חלה הגירות משום שאין זו זכות לו".

להסבר הדברים, נקדים את הגמרא בכתובות, שהביאו ראיה לרב הונא שאמר "גר קטן מטבילים אותו על דעת בית דין", מהמשנה (כתובות שם) "הגיורת והשבויה והשפחה, שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד", ולכאורה הטעם הוא משום שאותן קטנות נתגיירו "על דעת בית דין", ומוכח כדברי רב הונא, שמטבילים קטן לגירות גם שלא מדעתו, על דעת בית דין. אולם ראיה זו נדחתה: "הכא במאי עסקינן, בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו". אפשר להעמיד את המשנה כשנתגייר האב ועמו בניו ובנותיו, ואז מועילה הגירות גם בלא החידוש של רב הונא, כיון "**דניחא להו**" לבניו ולבנותיו של אדם "**במאי דעביד אבוהון**". כלומר, לקטן נוח במה שאביו עושה, ואין צורך בחידושו של רב הונא שזוהי זכות עבור קטן גוי להתגייר כי עדיין לא טעם טעם של איסור.

מכאן הספק, מחד גיסא: יתכן שלמרות שה"אב הטבעי" [הביולוגי] אמנם אינו "אב" במובן "המשפטי"-"הלכתי" [ישראל הנשוי לנכריה בנו אינו מתייחס אחריו], אבל ניתן לומר כמעט בוודאות שזו "זכות" לקטן להתגייר כי "**ניחא להו במאי דעביד אבוהון**" כי הרי סוף סוף הוא גדל בביתו והוא משמש לו כ"אב". מאידך גיסא: הסברא "**דניחא להו במאי דעביד אבוהון**" נאמרה בגמרא רק לגבי אב במובן "המשפטי"-"הלכתי", ואילו אב זה הוא כ"איש זר", שלכאורה לא מצינו כלל שנאמרה בו סברא זו.

בהמשך פסק הדין של בית הדין הגדול בירושלים, הובאה מחלוקת הפוסקים בדין זה: "בשו"ת מטה לוי (סימן נד) מעורר שאלה זו, ודעתו נוטה לומר שאב כזה [ישראל שבא על נכריה] יכול לגייר את הילד, הואיל והוא אביו הטבעי, הרי זו זכות לילד מה שהוא עושה לו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון. אמנם בשו"ת מהר"ם שיק (יורה דעה סימן רמח), דעתו נוטה לומר שאין האב הזה יכול לגייר את הילד, הואיל ולפי הדין הוא לא בנו, אבל לא הכריע בדבר".

בית הדין קבע להלכה: "מכיון שבדבר זה יש מחלוקת הראשונים, ומפשטות לשון השו"ע משמע שבית דין בעצמם אינם יכולים לגייר גוי קטן כשאין לו אב ואמו לא הביאתו להתגייר, על כן למעשה במקרה דידן אין לקבוע שהילד הוא ודאי גר, אלא הוא ספק גר".

ו. אולם הראי"ה קוק כתב בשו"ת דעת כהן (יו"ד קמז), שהסיבה לגיור קטן הבא עם אביו שהיא משום "ניחא להו במאי דעביד אבוהון", לא תלויה **בייחוס** הבן לאביו אלא במציאות החיים, ובדרך כלל האב אוהב ודואג לבנו ולכן נוח לבן בגירות שאביו מגיירו: "על כרחך הטעם הוא משום הא דמסיק הש"ס **דניחא להו במאי דעביד אבוהון**, כלומר **ורחמי האב הם על הבן**. על כן מסתברא לן דניחא להבן הקטן במאי דעביד אבוהי, שהוא דורש טובתו. והטעם הזה **אינו תלוי בדין תורה**, אם הוא נחשב לאב או לא, כי אם **מה שהוא על פי טבע האב שלו ורחמיו עליו**". ולאור זאת קבע: "אף אנו נאמר, דבישראל שיש לו בן מנכרית, אף על פי שעל פי דין תורה אינו בנו לכל דבר, מכל מקום הרי אהבה טבעית של אב לבן יש כאן. ואנן סהדי דניחא ליה במאי דעביד אבוהי, וכהאי גוונא מטבילים אותו על דעת בית דין". ובפשטות, סברא זו נכונה גם כשהורים "מאמצים" מביאים קטנים שאין בהם דעת לגיור, שיש אומדן דעת, שנוח לקטן בגיור הנעשה על ידי ההורים ה"מאמצים" אשר "רחמיהם עליו", והם הדואגים לקיומו ומחייתו.

יסוד הדברים מבואר במאמרו של ידידי רבי אברהם שרמן, דיין בבית הדין הגדול בירושלים, בקובץ תחומין (כרך כ עמ' 237) בנדון "גיור תינוק אסופי לשם אימוץ", שניתן לגיירו על דעת בית דין "למרות שלא אביו ולא אמו הביאוהו, וגם לא בא מדעתו. ולא כפי דמשמע מפסק השו"ע שגיור קטן מועיל רק אשר הביאוהו אביו או אמו, ורק אז זכות היא לו, דניחא ליה במאי דעביד אבוהון. אבל צריך לומר, **שחז"ל אמדו את זכותו של הקטן בהתאם למי שיש לו שייכות ואחריות כלפיו.** לכן, כל מי שעל פי דין או חוק מתמנה כאפוטרופוס על אותו תינוק להיות אחראי עליו כאב, אם הוא מביא את הקטן לגיור - הרי זוהי זכות לקטן, דניחא ליה במאי דעביד האפוטרופוס". והם הם הדברים, כאשר ההורים ה"מאמצים" מביאים את הקטן לגיור.

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן צט אות כה-כו) כתב סברא נוספת, מדוע יש תוקף לגיור קטנים המובאים לבית הדין על ידי הוריהם ה"מאמצים", למרות שהם אינם ההורים ה"טבעיים", וגם כשמדובר ב"קטנים המוטלים בעריסה", שבוודאי אין בהם דעת לבוא מעצמם להתגייר: "כיון שמסרה, אף אם רק האם, לאחד מן החברות, למסרם לכל אשר ירצו, ואף לישראלים על מנת לגיירם, הוי כאלו באה האם לפנינו, דמה נפקא מינה אם באה בעצמה, או שלחה את החברה, כיון שנודע שכן רצונה". ההסכמה של האם [או ההורים] הטבעיים למסור את ילדם לאימוץ, מתוך ידיעה שמסירה לאימוץ אצל יהודים כרוכה בגיור, נחשבת כאילו האם [או ההורים] מביאים את הקטן לבית הדין להתגייר.

גיור קטנים שנולדו מתרומת ביצית של נכריה

ז. ממוצא הדברים נראה כי דין גיורם של קטנים שנולדו מתרומת ביצית מנכריה, אשר הצורך לגיור נובע **מהספק** מי האם - היולדת או בעלת הביצית הנכריה, כדין גיור הנולד מישראל ונכריה [שהבן מתייחס אחריה ולא אחריו] - שהרי אין כאן "אביו ואמו" יהודים המביאים את בנם לבית הדין להתגייר, וזאת משום שהצורך בגיור נובע מהחשש שבעלת הביצית הנכריה היא האם, וממילא להלכה גם אין כאן אב, שהרי "ישראל הבא על נכרית, הבן מתייחס אחריה ולא אחריו". ומכיוון שזרע האב הישראל הופרה עם ביצית נכריה והוולד מתייחס אחריה והוא נכרי, הרי שאף בעל הזרע הוא אינו אב מבחינה הלכתית - ונמצא שאין הורים יהודים המביאים את בנם לבית הדין להתגייר. וכמובן אין לקטן דעת לבוא מעצמו להתגייר.

ואמנם כפי שהובא לעיל [**אות ה**] דייני בית הדין בירושלים [הגר"י עדס, הגרי"ש אלישיב והגר"ב ז'ולטי] קבעו להלכה שמכיוון ששאלה זו תלויה במחלוקת הראשונים שנתבארה לעיל, האם בית דין יכולים לגייר קטן כשאביו ואמו לא הביאוהו להתגייר: "ומפשטות לשון השו"ע משמע שבית דין בעצמם אינם יכולים לגייר גוי קטן כשאין לו אב ואמו לא הביאתו להתגייר, על כן למעשה במקרה דידן אין לקבוע שהילד הוא ודאי גר, אלא הוא ספק גר".

אולם לפי דברי הראי"ה קוק, שאין צורך בהורים "על פי יחוס", אלא בהורים "שרחמיהם על הילד", ברור שניתן לומר בוודאות על הורים המגדלים את הקטן הנולד מתרומת ביצית של נכריה, שנח לקטן "**במאי דעביד אבוהון**" - בגיור הנעשה על ידם ההורים הדואגים לקיומו ומחייתו.

וכמו כן אפשר לומר בנדון דידן את סברת המנחת יצחק, שהסכמת בעלת הביצית הנכריה למסור את הביצית להפריה אצל יהודים, נחשבת כאילו האם או ההורים הביאו את הקטן לבית הדין להתגייר.

פרק ב

הודעת הגיור לקטנים לכשיגדלו - חובה או רשות ואימתי

דיני ה"מחאה" של גר קטן לכשיגדיל - מעמדו ההלכתי של הגר הקטן עד זמן ה"מחאה"

ח. בהמשך הסוגיא בכתובות (יא, א) הובאו דברי רב יוסף שאמר: "הגדילו - יכולין למחות". ופירוש רש"י: "**הגדילו** קטנים שנתגיירו ואפילו עם אביהן. **יכולין למחות** ולומר אי אפשינו להיות גרים, וחוזרים לסורם, ואין לנו לעונשן בבית דין ואפילו ידינו תקיפה, ואם קידש אשה, משמיחה אינה צריכה גט להיות כישראל מומר". כלומר, למרות שאצל נכרי **גדול** תהליך הגיור הוא בלתי הפיך, כפי שנפסק להלכה בשולחן ערוך (יו"ד רסח סע' יב) "ואפילו חזר ועבד עבודת כוכבים, הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קדושין", והוסיף הגר"א בביאורו (שם ס"ק כט) "דאפילו גר שחזר לסורו הרי הוא כישראל לכל דבר". אולם מרש"י נראה שמחאת הגר הקטן כשהגדיל, גורמת לכך **שהגרות בטלה למפרע**, כי הקטן חוזר לסורו ונעשה נכרי.

אולם למעשה, השאלה מהו מעמדו של גר קטן עד זמן המחאה, והאם הגירות נעקרת למפרע - תלויה ועומדת במחלוקת הראשונים שנתבארה לעיל [**אות ב**] - האם גירות הקטן חלה **מהתורה** או **מדרבנן**. וכפי שסיכם ידידי רבי אשר וייס, אב"ד דרכי תורה, בספרו מנחת אשר (מסכת שבת, סימן לד אות ד):

• **תוספות במסכת כתובות** כתבו: "דהוי גירות דרבנן בלבד, כיון שאין זכיה לעכו"ם, וכיון שכן יכול למחות כשהגדיל". לשיטת התוספות בכתובות שגירות קטנים **מדרבנן**, הגירות חלה לאלתר, וכאמור לעיל, הסיבה שמותר בבת ישראל היא, כי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה אפילו ב"קום ועשה". ולכן יש לקטן זכות למחות כשיגדל, וכאשר הוא מוחה על גירותו אכן נעקרת הגירות בשעת המחאה **מכאן ולהבא**.

• **הריטב"א בכתובות** כתב: "ודאי דהוי גר **מדאורייתא**, וסומכין עליו לכל דבר כיון דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו מן התורה. ודקאמרת ניחוש שמא ימחה, יש לומר דכיון שנתחנך מקטנותו והורגל בתורת ישראל הקדושה מסתמא לא יסור ממנה, ומילתא דלא שכיחא הוא שימחה, וכל מילתא דלא שכיחא לא חיישינן לה ואפילו מדאורייתא". וביאר הגר"א וייס את שיטתו: "הריטב"א סבירא ליה דקבלת עול מצוות אינה מעכבת, ולשיטתו על כרחך מה שיכול למחות כשהגדיל אינו משום דעל ידי מחאתו בטל קבלת עול מצוות, אלא משום דעל ידי מחאתו נתברר שאין הגירות זכות לו אלא חובה, ואין חבין לו לאדם שלא בפניו". לשיטת הריטב"א הגירות חלה מדאורייתא לאלתר, ואם ימחה היא **נעקרת למפרע** [אלא שזו "מילתא דלא שכיחא", ולכן אין אנו חוששים לכך].

• **התוספות בסנהדרין** כתבו שהגירות חלה מהתורה "ואף על גב דאמרינן בכתובות (יא, א) הגדילו יכולים למחות, הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולים למחות, דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסרים אלא קבלת מצות, **ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה**". והקשה הגר"א וייס: "דבריהם צריכים ביאור, דממה נפשך, כיון שצריך קבלת עול מצוות לעיכובא, שהרי משום כך יכולים למחות כשהגדילו, אם כן איך נעשה גר מהתורה בקטנותו דלא שייך בו קבלת עול מצוות". וביאר: "ונראה בזה דס"ל להתוספות דוודאי מעכבת קבלת עול מצוות, אך בכהאי גוונא דבשעת הגירות לא שייך עדיין קבלת עול מצוות כי המתגייר הוא קטן, מהני הגירות ללא קבלת עול מצוות עד שיגיע לזמן חיובו. ואזי **מתחדש צורך בקבלת עול מצוות להשלמת הגירות, ואם לא יקבל אז עול מצוות, פקע גירותו,** ומסתבר **דפקע למפרע**. דהגירות בקטנות ללא קבלת עול מצוות, מיתלא תליא וקאי עד שיוכל לקבל על עצמו עול מצוות בגדלותו, ואם לא יעשה כן בטל הגירות למפרע. אך אם יקבל עליו עול מצוות, הוי גר משעת מילה וטבילה, כיון שבשעתם לא היה בר מצוות". כלומר, לשיטת תוספות בסנהדרין, הגרות חלה מהתורה כבר בקטנותו אך היא "תלויה ועומדת", וקבלת עול מצוות לכשיגדיל היא **השלמת הגרות**, ולפיכך **אם מיחה בטלה הגרות למפרע.**

הודעת הגיור לקטנים לכשיגדלו - חובה או רשות

ט. ממוצא הדברים, יש לברר האם ההודעה על הגיור ומתן האפשרות למחות בה, היא חובה, או לא. ואכן זו שאלה קשה מנשוא לרוב הזוגות הנזקקים לתרומת ביצית מנכריה, כי על פי רוב ההורים לא מספרים על התהליך לילד הקטן ובוודאי לא לפני הגיעו לגיל שלוש עשרה ולבת בהגיעה לגיל שתים עשרה. והשאלה היא, האמנם מוטלת חובה על ההורים לספר לילד על הגיור [שנעשה מספק] ועתה עליו לקבל עול תורה ומצוות. או שמא כל זמן שהקטן לא מיחה, אף על פי שלא ידע שהוא מגוייר מספק, אין חובה לומר לו [ובמקרה זה יש לדון, מה הדין כשיוודע לו מהגירות לאחר גיל מצוות, האם כל חייו תהיה לו אפשרות למחות].

והנה מתוספות בסנהדרין שכתבו "ואין חסרים אלא קבלת מצות, **ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה**", משמע ש"קבלת המצוות" של הקטן לכשיגדיל, היא **השלמת הגרות**. ולשיטתם ברור **שחייבים** להודיע לגר הקטן שבידו למחות, כי המחאה, או יותר נכון "אי המחאה", היא השלמת חלות הגרות שלו. ומתוך כך הסיק בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן צט אות יג) לחשוש לשיטת תוספות בסנהדרין, ולהודיע לקטן על היותו גר בהגיעו לבר מצוה: "פשיטא שצריכים להודיע להילד קודם שנתגדל שהוא גר, דאם לא כן, הלא אף שנוהג מנהג יהדות, מכל מקום כשיתוודע אחר כך שהוא גר, יוכל עוד למחות. דדווקא אם ידע שהוא גר ולא מיחה אחרי שנתגדל, ונהג מנהג יהדות, שוב לא יכול למחות. אבל אם לא ידע שהוא גר, בוודאי יכול למחות כשיתוודע. דאפשר לו לומר, מה שלא מחיתי מקודם, היה מחמת שחשבתי שאני יהודי מלידה [ואחרי שעלה בדעתי כן בפשיטות, מצאתי שכתב כן גם בספר אגרות משה יו"ד סי' קכ"ב]. ואם כן שוב יש לחוש, למה שחששו בש"ס ופוסקים, שמא ימחה. ועוד יש לומר, דלשיטת התוספות בסנהדרין, דמה שנוהג מנהג יהדות כשנתגדל הוי קבלת המצוות שלו, אם כן אם עושה מחמת שסובר שנולד יהודי, יש לומר דהוי קבלה בטעות".

ואכן גם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן קסב) פסק בענין גירות קטנים "מאומצים" כי "צריך להודיעו קודם בן י"ג לזכר, וקודם בת י"ב לנקבה, משום שרשאים אז למחות על הגרות, ואז עדיין הם תחת השפעת המגדלים אותם שיש לסמוך שלא ימחו עד אחר שיהיו בן י"ג ובת י"ב, ואח"כ לא יוכלו שוב למחות. אבל כשלא יודיעו אותם, הרי יוכלו למחות לעולם כל זמן שיתוודעו". ומבואר בדברי המנחת יצחק והאגרות משה, שחובה להודיע לקטנים על גירותם בהגיעם לגיל הגדלות, כדי לתת להם את

האפשרות שלא ימחו בה, כדי להשלים את הגירות. ואם לא הודיעו להם אז, לעולם, כשיוודע להם מהגירות יוכלו למחות בה, אפילו אם קיימו מצוות במשך כל אותם השנים מאז שהגדילו.

[במאמר המוסגר אציין, בביקורי בניו יורק בחודש שבט תש"פ, נפגשתי עם ידידי רבי מרדכי ויליג, ראש ישיבה בישיבת רבינו יצחק אלחנן, ומראשי בית הדין של אמריקה, ושמעתי מפיו כי מדברי האגרות משה יש שמדייקים שאין צורך בקבלה מחדש בגיל בר או בת מצוה ואין חובה להודיעו, שכן רבי משה כתב **שכדאי** להודיע לקטן שגיירוהו בזמן שמגיע לגיל מצוות, בכדי שלא ימחה בגיל מבוגר, ואז יהיה כבר נשוי עם ילדים, ונמצא שלמפרע הוא נכרי. אמנם "מכלל לאו אתה שומע הן", כלומר, כל החשש הוא רק שמא ידע בגיל מבוגר וימחה, אך אם ברור לנו שלעולם לא ידע ולא ימחה, אין צורך לגלות. ולכך יתכן שבמקרה של תרומת ביצית מנכריה, שרק ההורים יודעים זאת, אין צורך לומר].

וכן הורה למעשה הגר"א וייס, בתשובה מנומקת בנושא זה, שראתה אור בקובץ דרכי הוראה בענייני גרות (תשובות הגר"א וייס סימן ח) שצריך להחמיר ולהודיע לגר **מיד** כשנהיה בן י"ג, ולחשוש לשיטת תוספות בסנהדרין, שבכך שהוא לא מוחה הוא מקבל מצוות ונגמרת חלות הגירות, שכן כל זמן שלא הודיעו לו, אע"פ שלא מיחה, הוא אינו גר גמור כי עדיין לא קיבל עול מצוות, ומסקנתו: "ולמעשה יש לומר לילד בנעימים שבידו למחות כשהוא מתקרב לגיל המצוות, ושוב ביום בר המצוה, ושוב כשיביא שתי שערות, ואין צריך לעשות מזה מעמד מיוחד אלא באופן נוח ונעים". ובתשובה נוספת בענין זה (שם סימן ט) כתב: "ואוסיף עוד, דאם נדחה הודעה זו, לעיתים עלול לצאת מזה מכשול נורא שדווקא כשיגדל קצת ויתפקח ימחה כאשר יוודע לו ענין הגרות, ועל כגון זה נאמר (קהלת ז, טז) וְאַל תִּתְחַכַּם יוֹתֵר לָמָּה תִּשּׁוֹמֵם".

בהקשר זה יש לציין לדברי הגר"ש ואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קנ) "נשאלתי מעיר לונדון מרב אחד שעומד לסדר קידושין לזוג, והנה נתגלה לו שהכלה היא בת מאומצת למשפחה, והיא בשורשה גויה היות שנולדה מישראל הבא על בת נכר, אלא שנתגיירה פחות מג' שנים, והכלה הזאת אינה יודעת בעצמה מזה, ושאל השואל אם צריך להודיע כן להחתן לפני הנשואין, ואם צריך להודיע לה". והשיב: "הנה שאלה חמורה שאל דלפום רהיטא **ודאי צריך להודיע לה לפני הנישואין** על כל פנים, על פי הגמרא בכתובות (יא, א) הגדילו יכולים למחות, והכי קיימא לן להלכה". והוסיף: "אלא דבנדון שלפנינו אמר השואל, דלפי המצב קרוב לוודאי שאם יודיעו להכלה היא תברח מחמת בושה, או שהדבר יזיק לה באופן גופני או נפשי, ואין לך שעת הדחק גדול מזה, שכדיעבד דמי", ואם כן אולי כדאי להמתין ולהודיע לה רק לאחר הנישואין. ואף על פי כן הכריע הגר"ש: "מכל מקום עדיין קשה לי להצטרף להיתר בזה, כי משמעות ההלכה נוטה שבכל אופן צריך שידע הגר או גיורת מגירותם, ויקוב הדין את ההר". ומבואר **שחובה גמורה** להודיע לגר הקטן על גירותו כאשר הוא מגיע לגיל בר מצוה [או בת מצוה], ואם לא הודיעו לו אז, מאיזה סיבה שלא תהיה, החיוב עומד במקומו, ואין לדחותו ולהסתמך על כך שלא ידע על כך לעולם, ואף אם ידע מסתמא יקבל על עצמו עול מצוות לאחר שכבר התרגל לאורח חיים שכזה.

בתרומת ביצית מנכריה יש סיבה נוספת שצריך להודיע, שכן לעיל [**אות ז**] נתבאר כי יתכן והגרות לא חלה כלל בקטנותו מכיוון שאם הוא זקוק לגרות הרי שאין אלו הוריו, ובמקום שהוריו לא הביאוהו להתגייר, יש הסוברים שגרות קטן לא חלה.

י. לעומתם, רבי משה שטרנבוך חידש בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן תקיב) כי גר קטן **שנהג כיהודי גם לאחר גיל שלוש עשרה** והודיעו לו לאחר מכן, שוב אינו יכול למחות בגירותו, וזו גם הסיבה שלא צריך להודיע לו בכלל על כך, כי העובדה שנוהג במשך הזמן שהיה גדול כיהודי מבטלת את

המחאה: "גר קטן שלא ידע שהוא גר ובידו למחות, ועכשיו כשהוא כבן עשרים סיפרו לו שכאשר הגיע לי"ג היה יכול למחות, שמעתי מבעל הוראה שהורה הלכה למעשה שאפילו קיים מצוות, יכול גם עכשיו למחות. אמנם לעניות דעתי זה אינו, שהרי מגיירים אותו כזכות, ואם מיחה נתברר שאינו זכות. אבל אם קיים מצוות אף שלא ידע שנתגייר ויש לו זכות מחאה, הנה **עצם העובדא שקיים המצוות כשהגדיל** עם שכרו בזה ובבא **זכות רבה היא לו**, ואין צריך לקבל בפירוש, **רק נתברר שבית דין לא טעו שחשבו לו הגירות לזכות** שיקבל יהדות עם מתן שכרו, ואף שמקבל גם עונשין הדבר כדאי והיה גר, ואינו יכול למחות אחרי כמה שנים אף שלא קיבל להדיא ולא ידע שהוא גר קטן". והוסיף: "ברם דבר זה תלוי במחלוקת קדמונים, יעויין בשיטה מקובצת כתובות ובתוספות ישנים שם בסנהדרין", ונראה שלא קבע בזה מסמרות הלכה למעשה.

אולם בכרך הבא של שו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן סימן שטז) הכריע הגר"מ שטרנבוך למעשה: "מה שפירשו התוספות בסנהדרין שאם הגדיל זה הקבלה [כשלא מחה], לא נתכוונו שבאותה שעה שמקבל נעשה גר, שהרי למפרע הוא גר כמבואר בסוגיא בכתובות. רק מדיני משפט הגירות שראוי להשתכנע שהגר יקבל הגירות, לא כן בקטן שמדין משפט אם יאשר אחר כך קבלתו בקיום מצוות כדין כשהגדיל, מתברר שהוא גר למפרע. ולפי זה נראה **דלא צריך להודיעו לפני שיגדיל שיכול למחות,** שעיקרה של המחאה היא שמגלה שאין זו זכות עבורו. אבל **אם מחזיק ביהדותו זהו גופא קבלה שגירותו היא זכות עבורו ושוב אינו יכול למחות**. אכן בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן קסב) כתב שצריך לידע כשהגדיל שיכול היה למחות, ואינו מוכרח כלל".

[במאמר המוסגר, הפוסקים דנו האם די בכך שנאמר לקטן לכשיגדיל שהוא גר ושיקבל על עצמו עול מצוות, או שבנוסף יש לומר לגר הקטן במפורש שהוא רשאי למחות בגירות ולבטלה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קמד) כתב בתוך דבריו: "פשוטה של ההלכה, דנהי דהודעת הגרות מעכבת כאשר כתבתי בעניי בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קנ), מכל מקום פשוטה של הסוגיא והשו"ע שם דרק ידיעת הגרות, אבל אין צריך להודיע ההלכה שיכולה למחות", ואין המקום להאריך בזה].

חידושו של החתם סופר - גר שנתגייר עם אבותיו אינו יכול למחות

יא. עד עתה נתבאר כי לכאורה לדעת האגרות משה, המנחת יצחק, והגר"א וייס, שדנו לענין גיור קטן שנולד מנישואי ישראל ונכריה, יוצא כי הוריהם של הנולדים מתרומת ביצית של נכריה שעברו בקטנותם גיור מספק, **חייבים** למרות כל הקשיים ואי הנעימות הכרוכים בדבר להודיע להם על כך שעברו בקטנותם גיור בכדי שיקבלו עליהם עול מצוות על מנת להשלים את הגירות. ואף שאמנם דבריהם של האגרות משה המנחת יצחק והגר"א וייס אמורים בנולד מנישואי ישראל ונכריה ועליו לעבור גרות **ודאית** ולא גרות **מספק**, עם זאת כפי שכתבנו בפתיחה, מבחינת כל הלכות הגרות לכאורה אין הבדל בין גרות שהיא רק מחמת ספק לגרות מליאה. אמנם, להלן נראה שיתכן שלגבי דין מחאה יש נפקא מינה לדינא בין ספק לודאי.

ונראה לענ"ד לדון ולמצוא פתח להקל להורים אלו, שלא יצטרכו לגלות לילדיהם אודות גירותם מספק, על פי חידושו של החתם סופר (שו"ת, יו"ד סימן רנג) שהזכות למחות בגירות נמסרה רק לגר שאביו או אמו הביאוהו להתגייר ולא נתגיירו עמו, אך אם הם מתגיירים עמו, הוא אינו יכול למחות בגדלותו, כדבריו: "הלום ראיתי בשיטה מקובצת חבל נביאים ראשונים דסבירא להו דמיירי ש"ס שאין אבותיו מתגיירים עמו, אבל אם מתגיירים עמו בוודאי אינו יכול למחות. ומלבד טעם שהסביר שם, נראה לומר עוד, דהיכי שהוא זכות גדול בוודאי אין יכול למחות, דאי מוחה אנן סהדי דהשתא הוא דמיהדר ביה וכבר היה מרוצה רגע אחד, וכדאמרינן גבי בדיקת חמץ (פסחים ד, ב) כיון דאנן סהדי דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו, אפילו עומד וצווח דלא ניחא ליה, אמרינן השתא הוא דהדר ביה משכירות הבית,

והכי נמי דכוותיה. וסברא זו כתב גם כן מורי בהפלאה, דהטף בנשים במלחמת מדין, כיון שהיה להם זכות גדול שלא נהרגו, אם הגדילו אינם יכולים למחות. ואם כן הכי נמי כשאבותיו מתייהדים, אם הוא ישאר בגיותו, קשה להם להיות עמו באגודה אחת, שהרי עושה יינם יין נסך, וכשיהיו אבותיו נפרשים ממנו מפרישים אותו מחיותו, על כרחך זכות גדול הוא לו, ואינו יכול למחות. והש"ס לא מיירי אלא בבא מעצמו להתגייר, או אפילו אבותיו הביאוהו ולא נתגיירו עמו, אבל **כשגם הם מתגיירים**, מזה לא מיירי".

רבי אליהו אבירז'ל, אב"ד ירושלים הסתמך בשו"ת דברות אליהו (ח"ד סימן ח) על דברי החתם סופר, בנדון "נערה שהתגיירה עם אימה בהיותה בת שלש שנים, ומאז היא חיה בקיבוץ חילוני, והופנתה אלינו מה יהיה משפטה אם להכיר בגיורה. שהרי היתה קטנה, וכאשר שאלנוה אם שומרת על יהדות בקיבוץ, השיבה, לא, אלא על דברים שעושים בקיבוץ בלבד. ואם צריכה לעבוד בשבת לפי התור שלה, עובדת. אבל מעולם לא מתחרטת על היותה יהודיה ושייכותה לעם היהודי, אלא זכות לה היותה יהודיה, ושהיא מאמינה באל אחד ושתורה מן השמים". ופסק הרב אברג'יל: הרי על כל פנים **במקום שאבותיו התגיירו עמו, סבירא ליה להחתם סופר בשופי להקל**, וכן ראיתי שפסקו כן בשו"ת יחוה דעת (חזן) ח"א סימן ל"ב חיו"ד וח"ב סימן ז' חיו"ד. ובשו"ת איש מצליח ח"א חיו"ד סימן ל"ב, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ד מיו"ד סימן כ"א וח"ה חיו"ד סימן מ"ה ומ"ו". ומסקנתו: "הואיל **ובהתגיירו אבותיו עמו אינו יכול למחות,** אם כן הכא בנדון דידן שאימה התגיירה עמה אין בה חשש, דהרי בלאו הכי אינה יכולה למחות, וגיורה גיור הוא מן הדין".

למרות שחידושו של החתם סופר נאמר באופן שהקטן נתגייר עם אבותיו **הטבעיים**, הרי **הנימוק** לחידוש זה "כשאבותיו מתייהדים, אם הוא ישאר בגיותו, קשה להם להיות עמו באגודה אחת, שהרי עושה יינם יין נסך, וכשיהיה אבותיו נפרשים ממנו מפרישים אותו מחיותו, על כרחך זכות גדול הוא לו, ואינו יכול למחות" - נכון כמובן גם כאשר ההורים שילדיהם נולדו מתרומת ביצית מנכריה הם **יהודים.** אם ילדים אלו ימחו בגירותם ויהפכו להיות ספק נכרים [מכיוון שאם הגירות בטלה הרי שאם נאמר שתורמת הביצית היא האם, ילדים אלו נכרים], הם לא יוכלו להמשיך ולנהל חיים תקינים בבית הוריהם "שיפרישו אותם ממגע יין" וכיוצא בזה, ולכן אין ספק שהגירות עבורם היא זכות גמורה, וכנראה גם לדעת החתם סופר, אין צורך להודיע להם על הגיור שעברו בקטנותם.

הזכות למחות בגירות מספק

יב. והנה הראשון לציון, רבי אליהו בקשי דורון, נשאל בשו"ת בנין אב (ח"ג סימן מט אות ד) אודות "תלמיד שנתגייר בקטנותו יחד עם אמו, וכאשר נודע לו על כך לראשונה בגיל חמש עשרה, אמר שאינו רוצה בגירות. ונפשו בבקשתו לדעת מה מעמדו, אם דינו כגוי או כיהודי לכל דבריו".

בתשובתו כתב הרב בקשי דורון שמספק יש לחשוש לחידושו של החתם סופר ולכן בכל מקרה הגר מחוייב להמשיך ולשמור תורה ומצוות מספק, שהרי יתכן שלא הועילה מחאתו והוא יהודי. ומתוך כך חידש חידוש גדול לדינא, שבמצב שיש ספק האם הגר יכול למחות, הגירות היא ודאי זכות עבורו, היות ומספק עליו לשמור תורה ומצוות, ולכן אפילו אם ימחה בגירותו זו **מחאה בטעות**: "בנדון דידן, המחאה באה עקב רצון שלא להתחייב במצוות, והנה כיון שיש צורך להחמיר עליו על פי הראשונים שהבאנו לעיל וכדברי החתם סופר, שבלאו הכי לא יפטר מעול מצוות לחומרא, הרי שמחאתו טעות היא. ברור שבמצב הקיים זכות היא לו להיות יהודי לכל דבריו, ומה שירצה למחות ולהיפטר למעשה לא יועיל לו דבר, ומידי ספק לא יצא. אם **כן הגירות במצבו ודאי זכות היא לו**, לפי שלחומרא לא ניתן לו ליהנות מהפקירא, **וכיון שלא ידע שהמחאה לא תועיל כיום, הרי שמחה בטעות**".

ומכאן למדנו, שגר קטן שיגדל וימחה בגירותו לאחר הגיעו לגיל י"ג, ואף על פי כן, ישאר במצב של ספק יהודי ספק גוי, אינה מועילה מחאתו. כי במצב זה, **הגירות היא ודאי זכות עבורו,** כי עליו להמשיך ולשמור תורה ומצוות [מחמת שהוא ספק יהודי], ואפילו אם הוא מחה בגירותו, מחאה זו בטעות יסודה ואין לה כל ערך. ולכן גם בתרומת ביצית מנכריה, מאחר והגירות היא רק מספק, אף אם ימחה הקטן לכשיגדל, הוא ישאר מחוייב לשמור תורה ומצוות. ונמצא איפוא, שמחאתו לא הועילה אלא רק הזיקה לו, ומשכך אין זו מחאה כלל.

[בדומה לכך מצאתי בשו"ת מלמד להועיל (ח"ב יו"ד סימן פז) שבמקרה של גיור מספק אין צורך בקבלת עול מצוות, מאחר כי בכל מקרה הוא ספק יהודי שמחוייב לשמור מצוות: "בן נכרית מישראל שהניחו אביו לימול, ואין אנו יודעין אם גם נטבל. והוא אין שומר מצוה גם מחלל שבת, אך הוחזק ליהודי ומשלם גם מס לקופת הקהילה. ועתה רוצה לישא אשה ישראלית ואי אפשר להטבילו בקבלת המצוות, כיון שאינו שומר מצוות", ונשאלה השאלה "האם מותר לסדר לו קידושין". וכתב המלמד להועיל, שלמרות שצריך לגיירו מספק, יתכן ואינו צריך קבלת מצוות, כי בכל מקרה הוא חייב במצוות מחמת הספק: "אך נראה לי דבנדון דידן דיש ספק אי כבר נעשה גר על ידי מילה וטבילה או לא, ואם כן מצד ספק זה כבר נתחייב במצוות מדאורייתא, דהא קיימא לן ספק דאורייתא מן התורה לחומרא, ואין מאכילין אותו איסור משום לפני עור. אם כן הרי כבר מושבע ועומד מדאורייתא לקיים המצוות, בנידון זה אף דאם היה אפשר היו עושים על צד היותר טוב שיקבל המצוות עוד הפעם, אבל מכל מקום כיון דאי אפשר לעשות טבילה בקבלת המצוות די בטבילה בלא קבלת המצוות"].

גר קטן שהגדיל ואינו שומר מצוות

יג. כאשר גר קטן שאינו שומר תורה ומצוות הגדיל ולא הודיעו לו שהוא גר, דנו הפוסקים האם מה שאינו שומר תורה ומצוות נחשב כ"מחאה" בגירות. בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן כח) נקט בפשיטות שאין פריקת עול המצוות נחשבת למחאה והוא יהודי כל זמן שלא מיחה: "אבל באמת מאי שיחלל את השבת ושאר עבירות אין זה כמחאה על הגרות, רק שעובר עבירה כישראל ובודאי דהוי גר".

אולם המנחת יצחק (ח"ג סימן צט) כתב כי לשיטת תוספות בסנהדרין [**אות ג**] שהגירות נשלמת בקבלת המצוות כשנהיה גדול ומקבל עליו עול מצוות, כאשר אינו שומר מצוות גירותו לא חלה: "לפי מה שכתבו התוספות בסנהדרין (ס"ח ע"ב בסופו), במה שהעירו דעיקר גרות היא הקבלת עול מצוות, ובקטן ליכא קבלת עול מצוות, ותירצו, דכיון שגדלו ולא מיחו היינו קבלה. וכל זה שייך דווקא אם נהגו מנהג יהדות משהגדילו, דאם לא כן חסר הקבלה, ולא הוי גר, אפילו אם לא מיחה בפירוש. ורק אם מיחה בפירוש, אז אף אם חזר ונהג מנהג יהדות אחר כך לא מהני, דנתבטל הגרות, וצריך עוד הפעם גרות. ואם לא מיחה, חסר רק הקבלה, ואם חזר ונהג מנהג יהדות, שוב הוי כקבלה אז. **אבל אם לא נהג מנהג יהדות לא בתחילה ולא לבסוף, לא חל הגירות**, אף אם לא מיחה בפירוש, משום דלא הוי קבלת עול מצוות לשיטת התוספות".

נמצא כי מה שדנו הפוסקים שמא קבלת המצוות עבור הקטן היא **זכות** עבורו, זהו רק כאשר אכן ישמור ויקפיד על שמירת המצוות ויזכה לשכר טוב בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. אבל כשיגדל במשפחה שאינה שומרת תורה ומצוות, וככל הנראה לא ישמור תורה ומצוות, קבלת המצוות עבורו היא **חובה** ולא זכות, ולכן הגירות לא חלה. הרי שצריך גם לתת את הדעת לכך שנער זה, לכשיגדל שיקיים מצוות, שאם לא כן יש לחשוש שהגרות לא נגמרה עדיין לדעת התוספות. [**בשיעור הבא יבואר עניין זה בהרחבה**].

רץ כצבי — גיור קטנים שנולדו מתרומת ביצית של נכריה

סוף דבר

עלה בידינו פתחא דהיתרא להוריהם של הנולדים מתרומת ביצית של נכריה, שמגיירים אותם מספק, שלא יצטרכו לגלות לילדיהם אודות גירותם.

גם בנדון זה, שהגיור הוא **מספק** שמא בעלת הביצית **הנכריה** היא האם, גם כאשר הילדים יגדלו וימחו בגירותם, הרי יצטרכו להמשיך ולשמור תורה ומצוות מחמת הספק שמא היולדת **היהודיה** היא האם. ואם כן הגירות היא ודאי זכות עבורם, כי בכל מקרה אינם יכולים לחזור לחיי הפקרות של גויים. ולכן אפילו אם ימחו בגירותם, מחאה זו בטלה ומבוטלת.

ומשכך, מסתבר שאין צריך להודיע לילדים אלו על גירותם, שהרי הסיבה להודעה היא בכדי שיוכלו למחות, ומאחר ואינם יכולים למחות כי בנסיבות אלו אין כל ערך ל"מחאה", בטלה הסיבה, ובטל הטעם **לחייבם** לספר על כך לילדים. ועדיין צ"ע.